

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування

Кафедра державного управління, документознавства та
інформаційної діяльності

06-14-211М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних робіт та виконання самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«Організація місцевого самоврядування та органи
самоорганізації населення»

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійною програмою

«Управління інформаційними комунікаціями»
спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа» денної форми навчання

Рекомендовано
Науково-методичною
радою з якості ННІЕМ
протокол № 2
від 19 жовтня 2021 р.

Рівне – 2021

Методичні вказівки до практичних робіт та виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни «Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Управління інформаційними комунікаціями» спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» денної форми навчання [Електронне видання] / Антонова С. Є. – Рівне : НУВГП, 2021. – 17 с.

Укладач: Антонова С. Є., к.е.н., доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності.

Схвалено на засіданні кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності.
Протокол № 3 від «06» жовтня 2021 р.

Відповідальний за випуск: Тихончук Л. Х., д.держ.упр., доцент, в.о. завідувача кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності

Керівник групи забезпечення спеціальності
к.і.н., доцент

Цецик Я. П.

© С. Є. Антонова, 2021
© НУВГП, 2021

ЗМІСТ

1.	Загальні положення вивчення навчальної дисципліни...	4
2.	Поради з планування і організації вивчення навчальної дисципліни.....	6
3.	Тематика практичних робіт та самостійної роботи.....	9
4.	Практичне заняття № 1.....	9
5.	Практичне заняття № 2.....	10
6.	Практичне заняття № 3.....	11
7.	Практичне заняття № 4.....	12
8.	Практичне заняття № 5.....	13
9.	Практичне заняття № 6.....	14
10.	Практичне заняття № 7.....	14
17.	Оцінювання знань студентів.....	36
18.	Список рекомендованої літератури.....	38

1. Загальні положення вивчення навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення» призначена для вивчення здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та є вибірковою професійно-орієнтованою дисципліною, що дозволяє набуті компетентності з особливостей організації місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення.

В процесі вивчення дисципліни майбутні здобувачі вищої освіти набудуть здатність розробляти та реалізовувати заходи щодо впровадження оптимальних форм і методів діяльності органів місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення, враховуючи механізми розвитку громадянського суспільства.

Дисципліна орієнтована на формування систематизованих знань з загальних засад здійснення управлінських повноважень на місцевому рівні як органами державної влади, так і органами місцевого самоврядування. орієнтована на формування систематизованих знань з загальних засад здійснення управлінських повноважень на місцевому рівні як органами державної влади, так і органами місцевого самоврядування. Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення – дисципліна, яка формує компетентності та навички для ознайомлення із особливостями функціонування системи місцевого самоврядування, організацією діяльності органів самоорганізації населення, гарантіями та відповідальністю та комунікаціями в місцевому самоврядуванні.

Метою дисципліни «Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення» – є формування у студентів системи базових знань щодо особливостей організації місцевого самоврядування та органів самоорганізації населення, як суспільного явища, як складових публічного управління, як системи з притаманною їй організаційною та функціональною структурою, як складного процесу із залученням жителів територіальних громад.

Після вивчення даної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

отримати компетентності:

- Знання та розуміння предметної області та професійної діяльності.
- Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свободи людини і громадянина в Україні.
- Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- Здатність аналізувати закономірності розвитку, документно-інформаційних потоків та масивів, як штучно створеної підсистеми соціальних комунікацій.
- Здатність створювати чітку, стислу та точну управлінську документацію відповідно до чинних стандартів.
- Здатність використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у сфері державного управління та місцевого самоврядування, приймати відповідальні рішення в умовах інформаційних протистоянь, враховуючи регіональну специфіку.
- Здатність здійснювати захист інформації на різних типах носіїв.

мати результати навчання:

- Впроваджувати та використовувати комунікаційні технології у соціальних системах, мультимедійне забезпечення інформаційної діяльності, технології веб-дизайну та веб-маркетингу.
- Керувати документаційними процесами діяльності установ, користуватися засобами електронного документообігу, організувати референтну та офісну діяльність.
- Знати, розуміти та застосовувати в практичній діяльності законодавчі та галузеві нормативні документи.

- Оцінювати результати діяльності та відстоювати прийняті рішення.
- Приймати обґрунтовані управлінські та технологічні рішення.
- Дотримуватися і реалізовувати основні засади охорони праці та безпеки життєдіяльності.
- Застосовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології у діяльності державних органів влади та місцевого самоврядування, враховуючи їх регіональну специфіку.

2. Поради з планування і організації вивчення навчальної дисципліни

Самостійна робота здобувача є одним із важливих засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Зміст самостійної роботи при вивченні дисципліни «Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення» визначається навчальною програмою дисципліни, завданнями та вказівками викладача, даними методичними вказівками. Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, вмінь та навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача. Питання, що виникають у здобувачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно графіку, затвердженого кафедрою державного управління, документознавства та інформаційної діяльності.

Самостійна робота здобувачів під час вивчення навчальної дисципліни «Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення» включає такі форми:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення окремих тем і питань, які передбачені для самостійного опрацювання;
- підготовка до практичних занять;
- систематизація вивченого матеріалу дисципліни перед контрольними заходами;
- підготовка наукової статті, есе, презентацій за програмою дисципліни;

- підготовка доповідей та участь в наукових студентських конференціях, круглих столах, тощо.

Всі завдання самостійної роботи здобувачів поділяються на обов'язкові та вибіркові, виконуються у встановлені терміни, з відповідною максимальною оцінкою та передбачають певні форми звітності щодо їх виконання. Обов'язкові завдання виконуються кожним без винятку здобувачем у процесі вивчення навчальної дисципліни, вибіркові завдання є альтернативними.

Після виконання обов'язкових та вибіркових завдань у встановлені терміни студент звітує викладачеві, а набрані ним бали враховуються як кількість балів за поточну успішність в навчальній роботі.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних, індивідуальних заняттях та консультаціях, результати самостійної роботи студентів) проводиться за такими критеріями (у відсотках від кількості балів, виділених на завдання із заокругленням до цілого числа):

а) 100 % - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень;

а) 80 % - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

а) 60 % - завдання виконане повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

б) 40 % - завдання виконане частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

б) 0 % - завдання не виконане.

В процесі вивчення здобувачами дисципліни «Організація місцевого самоврядування та органи самоорганізації населення» передбачено наступні види роботи викладачів зі здобувачами:

- індивідуальні консультації за графіком, затвердженим кафедрою державного управління, документознавства та інформаційної діяльності;

- перевірка виконання індивідуальних завдань поточного контролю та модульних контрольних робіт;

- індивідуальні заняття зі здобувачами з метою підвищення рівня їхньої підготовки та розвитку індивідуальних здібностей,

результатом яких може бути підготовка наукових доповідей, статей.

Контроль самостійної роботи здобувачів здійснюється на практичних та індивідуальних заняттях у формі поточного контролю, модульних контрольних робіт та перевірки якості виконання домашніх завдань. У табл. 1 наведено завдання для самостійного опрацювання.

Таблиця 1
Перелік питань для підготовки есе, презентації

№ з/п	Назва теми
1	2
1	Конфлікт інтересів в органі місцевого самоврядування
2	Територіальна громада як основний елемент місцевого самоврядування
3	Формування спроможних територіальних громад
4	Історико-теоретичні засади місцевого самоврядування в Україні
5	Форми участі населення у здійсненні місцевого самоврядування в Україні
6	Організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування
7	Служба в органах місцевого самоврядування
8	Міжнародні та європейські стандарти місцевого самоврядування
9	Аналіз діяльності органів самоорганізації населення
10	Зарубіжний досвід самоорганізації населення
11	Взаємозв'язок місцевого самоврядування та державної влади
12	Основні види сучасних муніципальних систем

3. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ РОБІТ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Змістовий модуль 1

Структура та особливості функціонування місцевого самоврядування

Практичне заняття № 1

Тема: Поняття місцевого самоврядування, його завдання та функції.

Мета: Ознайомити здобувачів із сутністю та характеристикою, науковими концепціями місцевого самоврядування, історією його становлення, принципами, завданнями та функціями.

Норма часу (за навчальною програмою): 3 год.

Питання для обговорення:

1. Поняття місцевого самоврядування.
2. Основні наукові концепції місцевого самоврядування.
3. Історія становлення місцевого самоврядування в країнах Європи.
4. Сучасні моделі місцевого самоврядування.
5. Історія становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні.
6. Принципи організації та функціонування місцевого самоврядування в Україні.
7. Завдання та функції місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Що являє собою місцеве самоврядування?
2. В чому суть концепції вільної громади?
3. Характеристика державницької теорії місцевого самоврядування.
4. Тенденції розвитку новітньої концепції місцевого самоврядування.
5. Європейська хартія місцевого самоврядування.
6. Відмінність місцевого самоврядування від державної влади.
7. Етапи становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,16.

Практичне заняття № 2

Тема: Основи місцевого самоврядування.

Мета: Вивчити особливості правового та матеріально-фінансового забезпечення місцевого самоврядування.

Норма часу (за навчальною програмою): 3 год.

Питання для обговорення:

1. Правові основи місцевого самоврядування.
2. Матеріальні та фінансові основи місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Конституційні основи місцевого самоврядування.
2. Базове законодавство місцевого самоврядування в Україні та Європі.
3. Здійснення права комунальної власності.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,15,16

Практичне заняття № 3

Тема: Система місцевого самоврядування.

Мета: Вивчити елементи системи місцевого самоврядування, розкрити форми прямої демократії в місцевому самоврядуванні.

Норма часу (за навчальною програмою): 3 год.

Питання для обговорення:

1. Поняття система місцевого самоврядування та її елементи.
2. Територіальна громада як елемент місцевого самоврядування.
3. Форми прямої демократії в місцевому самоврядуванні.
4. Поняття та види органів місцевого самоврядування.
5. Представницькі органи місцевого самоврядування.
6. Місце та роль районних та обласних рад в системі місцевого самоврядування.
7. Статус депутата місцевої ради.
8. Сільський, селищний, міський голова.
9. Виконавчі органи сільських, селищних та міських рад.

10. Староста.
11. Статус посадових осіб органів місцевого самоврядування.
12. Асоціації органів місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Ознаки територіальних громад.
2. Процес створення територіальних громад.
3. Структура органів управління територіальною громадою.
4. Характеристика форм прямої демократії в місцевому самоврядуванні: місцевий референдум, місцеві вибори, загальні збори, громадські слухання, колективні і індивідуальні звернення.
5. Риси органу місцевого самоврядування.
6. Види органів місцевого самоврядування та їх характеристика.
7. Повноваження органів самоорганізації населення.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,16

Практичне заняття № 4

Тема: Компетенція та акти місцевого самоврядування.

Мета: Вивчити поняття, структуру, принципи компетенції місцевого самоврядування. Ознайомити здобувачів із актами місцевого самоврядування.

Норма часу (за навчальною програмою): 4 год.

Питання для обговорення:

1. Поняття та структура компетенції місцевого самоврядування.
2. Принципи та законодавче закріплення компетенції місцевого самоврядування.
3. Виключні повноваження сільської, селищної та міської ради.
4. Акти місцевого самоврядування.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Що являє собою поняття компетенція місцевого самоврядування?
2. Характеристика принципів компетенції місцевого самоврядування.
3. Види та особливості актів місцевого самоврядування.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,16

Змістовий модуль 2.

Відповідальність та комунікації в системі місцевого самоврядування

Практичне заняття 5

Тема: Органи самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування.

Мета: Ознайомити здобувачів із особливостями організації та функціонування органів самоорганізації населення.

Норма часу (за навчальною програмою): 4 год.

Питання для обговорення:

1. Поняття органу самоорганізації населення.
2. Порядок створення органів самоорганізації населення.
3. Повноваження органів самоорганізації населення.
4. Організація діяльності органу самоорганізації населення.
5. Забезпечення реалізації повноважень органів самоорганізації населення та законодавства України щодо органів самоорганізації населення.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Характеристика видів органів самоорганізації населення.
2. Основні завдання органів самоорганізації населення.
3. Власні та делеговані повноваження органів самоорганізації населення.

4. Організаційні проблеми діяльності органів самоорганізації населення.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8.

Практичне заняття № 6

Тема: Гарантії та відповідальність в місцевому самоврядуванні.

Мета: Вивчити основні аспекти, пов'язані із особливостями співробітництва з ЄС в сфері транспорту і зв'язку.

Норма часу (за навчальною програмою): 4 год.

Питання для обговорення:

1. Поняття та система гарантій в місцевому самоврядуванні.
2. Відповідальність в місцевому самоврядуванні.
3. Гарантії діяльності та відповідальність за порушення законодавства про органи самоорганізації населення.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Характеристика видів гарантій в місцевому самоврядуванні.
2. Ознаки муніципально-правової відповідальності.
3. Види відповідальності в муніципальному праві.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8.

Практичне заняття 7

Тема: Комунікації в місцевому самоврядуванні.

Мета: Вивчити особливості комунікативного процесу у місцевому самоврядуванні та впровадження електронних комунікацій.

Норма часу (за навчальною програмою): 4 год.

Питання для обговорення:

1. Розвиток комунікативного процесу у місцевому самоврядуванні.
2. Участь громадян у місцевому самоврядуванні.
3. Впровадження Е-комунікацій.

Питання для самостійного опрацювання

У процесі підготовки до практичних занять студентам необхідно детально опрацювати матеріал і підготувати відповіді на такі питання:

1. Принципи ефективної співпраці органів місцевого самоврядування із ЗМІ.
2. Комунікація в соціальних медіа.
3. Юридичні аспекти співпраці органів місцевого самоврядування із ЗМІ.

Рекомендована література: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,16

4. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Система оцінювання успішності здобувача вищої освіти здійснюється а 100-бальною шкалою, яка розподіляється на дві складові:

- 1) 60 балів – поточна складова оцінювання;
- 2) 40 балів – модульна або підсумкова складова оцінювання.

Усі форми контролю включено до 100-бальної шкали оцінки.

Модульну або підсумкову (у випадку якщо дисципліна закінчується заліком – модульну) складову оцінювання організовано шляхом складання двох модульних контролів знань студентів. У випадку якщо дисципліна закінчується екзаменом, результати складання таких модульних контролів зараховуються як підсумковий контроль. Перескладати модульний контроль не дозволяється. Якщо здобувач (у випадку коли дисципліна закінчується екзаменом) із можливих 60 балів поточної складової оцінювання та 40 балів модульної або підсумкової складової оцінювання впродовж семестру набрав певну кількість балів (не менше 60) і такий результат його задовольняє, то набрана сума балів і є підсумковим результатом успішного складання екзамену. Якщо студента не задовольняє набрана кількість балів, то він повинен скласти підсумковий контроль під час екзаменаційної сесії (у межах 40 балів), при цьому усі набрані впродовж семестру бали модульних контролів анулюються, тобто результати складання підсумкового контролю знань додаватимуться до раніше набраних балів поточної складової оцінювання (у межах 60). Здобувач вищої освіти має право взагалі не складати модульні контрольні тести впродовж семестру, а відразу планувати складати підсумковий

контроль під час екзаменаційної сесії (тільки у випадку якщо дисципліна закінчується екзаменом).

Контрольні заходи включають поточний і підсумковий контроль знань студентів. Поточний контроль є органічною частиною навчального процесу і проводиться під час лекцій та практичних занять.

Форми поточного контролю:

- перевірка підготовлених здобувачами презентацій за темами навчальної дисципліни, узгодженими з викладачем;
- перевірка домашніх завдань;
- тестова перевірка знань студентів;
- модульний контроль;
- інші форми.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Руденко О. М., Штурхецький С. В., Ткаленко Н. В., Михайловська О. В. Місцеве самоврядування та суспільні комунікації : навч. посіб. К. : Кондор, 2016. 133 с.
2. Децентралізація влади: порядок денний на середньострокову перспективу : аналіт. доп. / Жаліло Я. А., Шевченко О. В., Романова В. В. та ін. ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2019. 192 с.
3. Лелеченко А. П., Васильєва О. І., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень : навч. посіб. К. : 2017. 110 с.
4. Публічне управління в умовах інституційних змін : колективна монографія / За наук. редакції д.держ.упр. Р. В. Войтович та П. В. Ворони. Київ, 2018. 475 с.
5. Звіздай О. В. Нормативно-правові засади розвитку місцевого самоврядування в Україні. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 1. С. 242–249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2015_1_35.
6. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
7. Про місцеві вибори. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.

8. Про органи самоорганізації населення. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-19>.
9. Про співробітництво територіальних громад. Закон України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
10. Про службу в органах місцевого самоврядування. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>.
11. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04. 2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/333-2014>.

Допоміжна

12. Антонова С. Є., Цецик Я. П. Роль органів місцевого самоврядування у розвитку інфраструктури повітових міст Волині на початку ХХ століття. *Вісник Маріупольського державного університету*: зб. наук. пр. Вип.16. Маріуполь, 2016. С. 11–16.
13. Антонова С. Є., Цецик Я. П. Особливості діяльності органів міського самоврядування у розвитку інфраструктури міст Волині на початку ХХ ст. *Вісник Маріупольського державного університету*: зб. наук. пр. Вип.19. Маріуполь, 2017. С. 11–16.
14. Антонова С. Є. Вплив місцевих органів управління на розвиток культури в Рівненському районі Рівненської області. *Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Херсон, 2017. С. 111–113. URL: <http://www.ksau.kherson.ua/>.
15. Антонова С. Є., Мартинюк Г. Ф. Сучасний стан децентралізаційних процесів в Україні. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. *Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад*: матеріали І Міжнар. наук.-метод. конф. Рівне : Волин. обереги, 2018. 233 с. С. 18–20.
16. Антонова С.Є., Микосянчик Т. В. Діяльність органів місцевого самоврядування в розвитку дошкільної освіти м. Сарни Рівненського області. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 12. URL:

<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1880> (дата звернення: 08.02.2021). DOI: [10.32702/2307-2156-2020.12.32](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.12.32).

7. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Верховна Рада України, законодавство України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/a#Find> (дата звернення 09.02.2021).
- 2/ Офіційний Web-сайт Президента України. URL: <http://www.president.gov.ua/>.
2. Офіційний Web-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 08.02.2021).
3. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 06.02.2021).
4. Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/> (дата звернення 09.02.2021).
5. Наукова бібліотека Східноукраїнського національного університету імені Даля. URL: <http://www.library.snu.edu.ua> (дата звернення 09.02.2021).
6. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека (м. Рівне, пл. Короленка, 6). URL: <http://lib.rv.ua/> (дата звернення 06.02.2021).
7. Рівненська централізована бібліотечна система (Київська, 44, Рівне URL: <https://www.facebook.com/cbs.rivne/> (дата звернення 09.02.2021).
8. Цифровий репозиторій ХНУМГ ім. О. М. Бекетова. URL: <http://eprints.kname.edu.ua/> (дата звернення 05.02.2021).
9. Цифровий репозиторій Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/568>.
10. Наукова бібліотека НУВГП (м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75). URL: http://nuwm.edu.ua/MySql/page_lib.php (дата звернення 09.02.2021).
11. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури. URL: <https://mtu.gov.ua/>.